

नेपाल राजपत्र

श्री ५ को सरकारद्वारा प्रकाशित

खण्ड ४६) काठमाण्डौ मंसिर ३ गते २०५३ साल (संख्या ३१)

भाग ५

श्री ५ को सरकार

कानून तथा न्याय मन्त्रालयको
सूचना

मिति २०५३ साल आश्विन ४ गते बसेको संसदको दुवै सदनको संयुक्त बैठकले श्री ५ को सरकार तथा भारत सरकारबीच १२ फेब्रुअरी १९९६ तदनुसार सम्बत् २०५२ साल माघ २९ गते हस्ताक्षर गरिएको शारदा बाँध, टनकपुर बाँध तथा पञ्चेश्वर आयोजनासमेत महाकाली नदीको एकीकृत विकास सम्बन्धी सन्धिलाई अनुमोदन गरेको हुनाले नेपाल सन्धि ऐन, २०४७ को दफा १२ को प्रयोजनको लागि सो सन्धिका अंग्रेजी तथा नेपाली प्रामाणिक प्रतिहरू तथा सो सन्धिका सम्बन्धमा उक्त मितिमा आदान-प्रदान भएका पत्रहरूको प्रामाणिक अंग्रेजी प्रति तथा सो को नेपाली रूपान्तर प्रकाशन गरिएको छ ।

६२९

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३/०८/१३

TREATY
BETWEEN
HIS MAJESTY'S GOVERNMENT OF NEPAL
AND
THE GOVERNMENT OF INDIA
CONCERNING
THE INTEGRATED DEVELOPMENT OF THE MAHAKALI RIVER
INCLUDING
SARADA BARRAGE, TANAKPUR BARRAGE
AND PANCHESHWAR PROJECT

His Majesty's Government of NEPAL and the Government of INDIA (hereinafter referred to as the "Parties"),

Reaffirming the determination to promote and strengthen their relations of friendship and close neighbourliness for the co-operation in the development of water resources;

Recognizing that the Mahakali River is a boundary river on major stretches between the two countries;

Realizing the desirability to enter into a treaty on the basis of equal partnership to define their obligations and corresponding rights and duties thereto in regard to the waters of the Mahakali River and its utilization;

Noting the Exchange of Letters of 1920 through which both the Parties had entered into an arrangement for the construction of the Sarada Barrage in the Mahakali River, whereby Nepal is to receive some waters from the said Barrage;

६२२

(२)

आधिकारिकता सुदृढ विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।८।३

Recalling the decision taken in the Joint Commission dated 4-5 December, 1991 and the Joint Communique issued during the visit of the Prime Minister of India to Nepal on 21st October, 1992 regarding the Tanakpur Barrage which India has constructed in a course of the Mahakali River with a part of the eastern afflux bund at Jimuwa and the adjoining pondage area of the said Barrage lying in the Nepalese territory;

Noting that both the parties are jointly preparing a Detailed Project Report of the Pancheshwar Multipurpose Project to be implemented in the Mahakali River;

Now, therefore, the Parties hereto hereby have agreed as follows :

Article 1

1. Nepal shall have the right to a supply of $28.35 \text{ m}^3/\text{s}$ (1000 cusecs) of water from the Sarada Barrage in the wet season (i.e. from 15th May to 15th October) and $4.25 \text{ m}^3/\text{s}$ (150 cusecs) in the dry season (i.e. from 16th October to 14th May).
2. India shall maintain a flow of not less than $10 \text{ m}^3/\text{s}$ (350 cusecs) downstream of the Sarada Barrage in the Mahakali River to maintain and preserve the river eco-system.
3. In case the Sarada Barrage becomes non-functional due to any cause:

(a) Nepal shall have the right to a supply of water as mentioned in Paragraph 1 of this

६२३ (३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।०३।३

Article, by using the head regulator(s) mentioned in Paragraph 2 of Article 2 herein. Such a supply of water shall be in addition to the water to be supplied to Nepal pursuant to Paragraph 2 of Article 2.

- (b) India shall maintain the river flow pursuant to Paragraph 2 of this Article from the tailrace of the Tanakpur Power Station downstream of the Sarada Barrage.

Article 2

In continuation of the decisions taken in the Joint Commission dated 4-5 December, 1991 and the Joint Communique issued during the visit of the Prime Minister of India to Nepal on 21st October, 1992, both the Parties agree as follows :

1. For the construction of the eastern afflux bund of the Tanakpur Barrage, at Jimuwa and tying it up to the high ground in the Nepalese territory at EL 250 M, Nepal gives its consent to use a piece of land of about 577 metres in length (an area of about 2.9 hectares) of the Nepalese territory at the Jimuwa Village in Mahendranagar Municipal area and a certain portion of the No-Man's Land on either side of the border. The Nepalese land consented to be so used and the land lying on the west of the said land (about 9 hectares) upto the Nepal-India border which forms a part of the pondage area, including the natural resources endowment lying within that area, remains

(४)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

under the continued sovereignty and control of Nepal and Nepal is free to exercise all attendant rights thereto.

In lieu of the eastern afflux bund of the Tanakpur Barrage, at Jimuwa thus constructed, Nepal shall have the right to:

(a) a supply of $28.35 \text{ m}^3/\text{s}$ (1000 cusecs) of water in the wet season (i.e. from 15th May to 15th October) and $8.50 \text{ m}^3/\text{s}$ (300 cusecs) in the dry season (i.e. from 16th October to 14th May) from the date of the entry into force of this Treaty. For this purpose and for the purposes of Article 1 herein, India shall construct the head regulator(s) near the left undersluice of the Tanakpur Barrage and also the waterways of the required capacity upto the Nepal-India border. Such head regulator(s) and waterways shall be operated jointly.

(b) a supply of 70 millions kilowatt-hour (unit) of energy on a continuous basis annually, free of cost, from the date of the entry into force of this Treaty. For this purpose, India shall construct a 132 Kv transmission line upto the Nepal-

(५)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३ चैत्र ३

India border from the Tanakpur Power Station (which has, at present, an installed capacity of 120,000 kilowatt generating 448.4 millions kilowatt-hour of energy annually on 90 percent dependable year flow).

3. Following arrangements shall be made at the Tanakpur Barrage at the time of development of any storage project(s) including Pancheshwar Multipurpose Project upstream of the Tanakpur Barrage:

(a) Additional head regulator and the necessary waterways, as required, up to the Nepal-India border shall be constructed to supply additional water to Nepal. Such head regulator and waterways shall be operated jointly.

(b) Nepal shall have additional energy equal to half of the incremental energy generated from the Tanakpur Power Station, on a continuous basis from the date of augmentation of the flow of the Mahakali River and shall bear half of the additional operation cost and, if required, half of the additional capital cost at the Tanakpur Power Station for the generation of such incremental energy.

आधिकारिक मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

Article 3

Pancheshwar Multipurpose Project (hereinafter referred to as the Project") is to be constructed on a stretch of the Mahakali River where it forms the boundary between the two countries and hence both the Parties agree that they have equal entitlement in the utilization of the waters of the Mahakali River without prejudice to their respective existing consumptive uses of the waters of the Mahakali River. Therefore, both the Parties agree to implement the Project in the Mahakali River in accordance with the Detailed Project Report (DPR) being jointly prepared by them. The Project shall be designed and implemented on the basis of the following principles:

1. The Project shall, as would be agreed between the Parties, be designed to produce the maximum total net benefit. All benefits accruing to both the Parties with the development of the Project in the forms of power, irrigation, flood control etc., shall be assessed.
2. The Project shall be implemented or caused to be implemented as an integrated project including power stations of equal capacity on each side of the Mahakali River. The two power stations shall be operated in an integrated manner and the total energy generated shall be shared equally between the Parties.
3. The cost of the Project shall be borne by the Parties in proportion to the benefits accruing to them. Both the Parties shall jointly

endeavour to mobilize the finance required for the implementation of the Project.

4. A portion of Nepal's share of energy shall be sold to India. The quantum of such energy and its price shall be mutually agreed upon between the Parties.

Article 4

India shall supply 10 m³ /s (350 cusecs) of water for the irrigation of Dodhara-Chandani area of Nepalese Territory. The technical and other details will be mutually worked out.

Article 5

1. Water requirements of Nepal shall be given prime consideration in the utilization of the waters of the Mahakali River.
2. Both the Parties shall be entitled to draw their share of waters of the Mahakali River from the Tanakpur Barrage and/or other mutually agreed points as provided for in this Treaty and any subsequent agreement between the Parties.

Article 6

Any project, other than those mentioned herein, to be developed in the Mahakali River, where it is a boundary river, shall be designed and implemented by an agreement between the Parties on the principles established by this Treaty.

Article 7

In order to maintain the flow and level of the waters of the Mahakali River, each Party undertakes not to use or obstruct or divert the waters of the Mahakali River adversely affecting its natural flow and level except by an agreement between the Parties. Provided, however, this shall not preclude the use of the waters of the Mahakali River by the local communities living along both sides of the Mahakali River, not exceeding five (5) percent of the average annual flow at Pancheshwar.

Article 8

This Treaty shall not preclude planning, survey, development and operation of any work on the tributaries of the Mahakali River, to be carried out independently by each Party in its own territory without adversely affecting the provision of Article 7 of this Treaty.

Article 9

1. There shall be a Mahakali River Commission (hereinafter referred to as the "Commission"). The Commission shall be guided by the principles of equality, mutual benefit and no harm to either Party.
2. The Commission shall be composed of equal number of representatives from both the Parties.
3. The functions of the Commission shall, inter alia, include the following:

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३दा३

- (a) To seek information on and, if necessary, inspect all structures included in the Treaty and make recommendations to both the Parties to take steps which shall be necessary to implement the provisions of this Treaty.
  - (b) To make recommendations to both the Parties for the conservation and utilization of the Mahakali River as envisaged and provided for in this Treaty.
  - (c) To provide expert evaluation of projects and recommendations thereto.
  - (d) To co-ordinate and monitor plans of actions arising out of the implementation of this Treaty, and
  - (e) To examine any differences arising between the Parties concerning the interpretation and application of this Treaty.
4. The expenses of the Commission shall be borne equally by both the Parties.
5. As soon as the Commission has been constituted pursuant to Paragraphs 1 and 2 of this Article, it shall draft its rules of procedure which shall be submitted to both the Parties for their concurrence.

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।३

6. Both the Parties shall reserve their rights to deal directly with each other on matters which may be in the competence of the Commission.

Article 10

Both the Parties may form project specific joint entity/ies for the development, execution and operation of new projects including Pancheshwar Multipurpose Project in the Mahakali River for their mutual benefit.

Article 11

1. If the Commission fails under Article 9 of this Treaty to recommend its opinion after examining the differences of the Parties within three (3) months of such reference to the Commission or either Party disagrees with the recommendation of the Commission, then a dispute shall be deemed to have been arisen which shall then be submitted to arbitration for decision. In so doing either Party shall give three (3) months prior notice to the other Party.
2. Arbitration shall be conducted by a tribunal composed of three arbitrators. One arbitrator shall be nominated by Nepal, one by India, with neither country to nominate its own national and the third arbitrator shall be appointed jointly, who, as a member of the tribunal, shall preside over such tribunal. In the event that the Parties are unable to agree upon the third arbitrator within ninety (90) days after receipt of a proposal, either

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।३।३

Party may request the Secretary-General of the Permanent Court of Arbitration at The Hague to appoint such arbitrator who shall not be a national of either country.

3. The procedures of the arbitration shall be determined by the arbitration tribunal and the decision of a majority of the arbitrators shall be the decision of the tribunal. The proceedings of the tribunal shall be conducted in English and the decision of such a tribunal shall be in writing. Both the Parties shall accept the decision as final, definitive and binding.
4. Provision for the venue of arbitration, the administrative support of the arbitration tribunal and the remuneration and expenses of its arbitrators shall be as agreed in an exchange of notes between the Parties. Both the Parties may also agree by such exchange of notes on alternative procedures for settling differences arising under this Treaty.

Article 12

1. Following the conclusion of this Treaty, the earlier understanding reached between the Parties concerning the utilization of the waters of the Mahakali River from the Sarada Barrage and the Tanakpur Barrage, which have been incorporated herein, shall be deemed to have been replaced by this Treaty.

(१२)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।३

2. This Treaty shall be subject to ratification and shall enter into force on the date of exchange of instruments of ratification. It shall remain valid for a period of seventy five (75) years from the date of its entry into force.
3. This Treaty shall be reviewed by both the Parties at ten (10) years interval or earlier as required by either Party and make amendments thereto, if necessary.
4. Agreements, as required, shall be entered into by the Parties to give effect to the provisions of this Treaty.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned being duly authorised thereto by their respective governments have hereto signed this Treaty and affixed thereto their seals in two originals each in Hindi, Nepali and English languages, all the texts being equally authentic. In case of doubt, the English text shall prevail.

Done at New Delhi, India, on the twelfth day of February of the year one thousand nine hundred ninety six.

Sher Bahadur Deuba
(SHER BAHADUR DEUBA)
PRIME MINISTER
HIS MAJESTY'S GOVERNMENT
OF NEPAL

P.V. Narasimha Rao
(P.V. NARASIMHA RAO)
PRIME MINISTER OF INDIA

६३२(१३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

KATHMANDU
NEPAL

February 12, 1996

The Prime Minister

Excellency,

I have the honour to refer to the Treaty concluded between us concerning the Integrated Development of the Mahakali River including Sarada Barrage, the Tanakpur Barrage and Pancheshwar Project (Treaty)..At this juncture, may I also recall for Your Excellency the decisions taken in the Joint Commission dated 4-5 December, 1991 and the Joint Communique issued during your visit to Nepal on 21st October, 1992.

In order to give effect to the desires expressed by our respective Governments, I have the honour to make the following proposals on the basis of the provisions of the said understandings and the said Treaty.

1. The all-weather link road connecting the Tanakpur Barrage to the East-West Highway at Mahendranagar in Nepal shall be completed by India within one (1) year from the date of the entry into force of the Treaty.
2. The supply of 20 millions kilowatt-hour of energy annually, free of cost, to Nepal from the Tanakpur Power Station as indicated in the said Joint Communique from the date of commissioning of the Tanakpur Power Station in July, 7 1992 till the start of the supply of 70 millions kilowatt-hour (unit) of energy annually, free of cost, to Nepal as provided for in the Treaty, shall be reconciled with the energy procured or to be procured by Nepal from India under the existing power exchange arrangement.
3. Regarding Pancheshwar Multipurpose Project (Project), the following principles shall be adopted and arrangements made for finalisation of the Detailed Project Report (DPR), completion of negotiation and implementation of the Project.

५३४ (१४)
आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।०।३

(a) The DPR shall be finalized by both the countries within six (6) months from the date of the entry into force of the Treaty. For this purpose, necessary data and reports shall be exchanged expeditiously. While assessing the benefits from the Project during the preparation of the DPR, net power benefit shall be assessed on the basis of , inter alia, saving in costs to the beneficiaries as compared with the relevant alternatives available. Irrigation benefit shall be assessed on the basis of incremental and additional benefits due to augmentation of river flow and flood control benefit shall be assessed on the basis of the value of works saved and damages avoided.

(b) It is understood that Paragraph 3 of Article 3 of the Treaty precludes the claim, in any form, by either Party on the unutilized portion of the shares of the waters of the Mahakali River of that Party without affecting the provision of the withdrawal of the respective shares of the water of the Mahakali River by each Party under this Treaty.

(c) Agreement for the financing and implementation of the Project, including the proposal for the establishment of the Pancheshwar Development Authority shall be negotiated and finalized by both the countries within one (1) year from the finalization of the DPR.

(d) In order to expedite the implementation of the Project, field investigation and detailed design including tender document preparation shall start immediately after the finalization of the DPR and run parallel to the negotiation on agreement for implementation of the Project. For this purpose, a separate financing arrangement for such activities shall be agreed upon by both the countries.

६३५ (१५)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।३।३

(e) The Project shall be aimed to be completed within eight (8) years from the date of the agreement for its implementation, subject to the provision of the DPR.

I shall be grateful if Your Excellency will kindly confirm that the above correctly sets out the understanding reached between our two Governments. This letter and Your Excellency's reply confirming the understanding will constitute an agreement between our two Governments which also shall come into force on the date of exchange of instruments of ratification between the Parties as set forth in Paragraph 2 of Article 12 of the Treaty.

Please accept, Your Excellency, the assurances of my highest consideration.

Sher Bahadur Deuba

(Sher Bahadur Deuba)

H.E. Mr. P.V. Narasimha Rao
Prime Minister of India
New Delhi

६३६

(१६)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

प्रधान मंत्री
PRIME MINISTER

New Delhi : February 12, 1996

Excellency,

I have the honour to acknowledge the receipt of your letter of today's date which read as follows:

"I have the honour to refer to the Treaty concluded between us concerning the Integrated Development of the Mahakali River including Sarada Barrage, the Tanakpur Barrage and Pancheshwar Project (Treaty). At this juncture, may I also recall for Your Excellency the decisions taken in the Joint Commission dated 4-5 December, 1991 and the Joint Communique issued during your visit to Nepal on 21st October, 1992.

In order to give effect to the desires expressed by our respective Governments, I have the honour to make the following proposals on the basis of the provisions of the said understandings and the said Treaty.

1. The all-weather link road connecting the Tanakpur Barrage to the East-West Highway at Mahendranagar in Nepal shall be completed by India within one (1) year from the date of the entry into force of the Treaty.
2. The supply of 20 millions kilowatt-hour (unit) of energy annually, free of cost, to Nepal from the Tanakpur Power Station as indicated in the said Joint Communique from the date of commissioning of the Tanakpur Power Station in July 7, 1992 till the start of the supply of 70 millions kilowatt-hour (unit) of energy annually, free of cost, to Nepal as provided for in the Treaty, shall be reconciled with the energy procured or to be procured by Nepal from India under the existing power exchange arrangement.

(१७)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

3. Regarding Pancheshwar Multipurpose Project (Project), the following principles shall be adopted and arrangements made for finalization of the Detailed Project Report (DPR), completion of negotiation and implementation of the Project:

(a) The DPR shall be finalized by both the countries within six (6) months from the date of the entry into force of the Treaty. For this purpose, necessary data and reports shall be exchanged expeditiously. While assessing the benefits from the Project during the preparation of the DPR, net power benefit shall be assessed on the basis of, inter alia, saving in costs to the beneficiaries as compared with the relevant alternatives available. Irrigation benefit shall be assessed on the basis of incremental and additional benefits due to augmentation of river flow and flood control benefit shall be assessed on the basis of the value of works saved and damages avoided.

(b) It is understood that Paragraph 3 of Article 3 of the Treaty precludes the claim, in any form, by either Party on the unutilized portion of the shares of the waters of the Mahakali River of that Party without affecting the provision of the withdrawal of the respective shares of the waters of the Mahakali River by each Party under this Treaty.

(c) Agreement for the financing and implementation of the Project, including the proposal for the establishment of the Pancheshwar Development Authority shall be negotiated and finalized by both the countries within one (1) year from the finalization of the DPR.

(d) In order to expedite the implementation of the Project, field investigation and detailed design including tender document preparation shall start immediately after the finalization of the DPR and run parallel to the negotiation on agreement for implementation of the Project. For this purpose, a separate financing arrangement for such activities shall be agreed upon by both the countries.

(e) The Project shall be aimed to be completed within eight (8) years from the date of the agreement for its implementation, subject to the provision of the DPR.

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३/०३/०३

I shall be grateful if Your Excellency will kindly confirm that the above correctly sets out the understanding reached between our two Governments. This letter and Your Excellency's reply confirming the understanding will constitute an agreement between our two Governments which also shall come into force on the date of exchange of instruments of ratification between the Parties as set forth in Paragraph 2 of Article 12 of the Treaty."

I have the honour to confirm that the foregoing correctly sets out the understanding reached between our two Governments.

Please accept, Your Excellency, the assurances of my highest consideration.

(P.V. Narasimha Rao)

H.E. Mr. Sher Bahadur Deuba
Prime Minister of Nepal
Kathmandu

श्री ५ को सरकार, नेपाल

तथा

भारत सरकारबीच

सम्पन्न

शारदाबाँध, टनकपुरबाँध तथा पञ्चेश्वर परियोजना समेत

महाकाली नदीको एकीकृत विकाससम्बन्धी

सन्धि

श्री ५ को सरकार, नेपाल तथा भारत सरकार (यसपछि 'पक्षहरू' भनिएको),

जलस्रोतको विकासमा सहयोगको लागि मैत्री तथा घनिष्ठ छिमेकीपनको आपसी सम्बन्ध प्रवर्धन तथा सुदृढ गर्ने प्रतिबद्धता पुनः पुष्टि गर्दै;

महाकाली नदीको अधिकांश भाग दुई मुलुकबीचको सीमानदी भएको कुरा स्वीकार गर्दै;

महाकाली नदीको पानी तथा यसको उपयोग सम्बन्धमा पक्षहरूको दायित्व तथा तदनुरूपका अधिकार एवं कर्तव्यहरूको परिभाषा गर्न समान साझेदारीको आधारमा एक सन्धि सम्पन्न हुनु वाञ्छनीय भएको महसूस गर्दै;

सन् १९२० मा आदान-प्रदान भएका पत्रहरूद्वारा दुवै पक्षहरूले महाकाली नदीमा शारदाबाँधको निर्माणको लागि सम्झौता-व्यवस्था सम्पन्न गरेका र सोही व्यवस्थाअनुसार नेपालले सो बाँधबाट केही पानी प्राप्त गर्ने गरेको कुराको उल्लेख गर्दै;

भारतले महाकाली नदीमा बनाएको टनकपुर बाँधको पूर्वी एफलक्स बन्डको एक अंश नेपाली इलाकाको जिम्मेवारीमा रहेको तथा सो बाँधको समीपवर्ती जलाशयको सम्बन्धमा संयुक्त आयोगमा संवत् २०४८ साल मङ्सिर १८-१९, तदनुसार डिसेम्बर ४-५, १९९१ मा लिइएका निर्णयहरू तथा भारतका प्रधानमन्त्रीको नेपाल भ्रमणका अवसरमा संवत् २०४९ साल कार्तिक ५ तदनुसार अक्टोबर २१, १९९२ का दिन जारी गरिएको संयुक्त विज्ञप्तिको संस्मरण गर्दै;

महाकाली नदीमा कार्यान्वयन गरिने पञ्चेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजनाको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन दुवै पक्षले संयुक्त रूपमा तयार गरिरहेको कुरा उल्लेख गर्दै;

६४०

(२०)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।०।३

पक्षहरू देहायबमोजिम सहमत भएका छन्:

धारा - १

१. नेपाललाई शारदा बाँधबाट वर्षायाममा (१५ मेदेखि १५ अक्टोबरसम्म) २८.३५ घन-मिटर प्रतिसेकेन्ड (१००० क्यूसेक) तथा सुख्खायाममा (१६ अक्टोबरदेखि १४ मेसम्म) ४.२५ घनमिटर प्रतिसेकेन्ड (१५० क्यूसेक) पानी प्राप्त गर्ने अधिकार हुनेछ ।
२. भारतले नदी-पर्यावरणीय पद्धति (इको-सिस्टम) कायम राख्न तथा संरक्षण गर्न शारदा बाँधभन्दा तल महाकाली नदीमा कम्तीमा १० घनमिटर प्रतिसेकेन्ड (३५० क्यूसेक) पानीको प्रवाह कायम राख्नेछ ।
३. कुनै कारणबाट शारदाबाँध निष्क्रिय भएको अवस्थामा:
  - (क) नेपाललाई यस सन्धिको धारा २ को प्रकरण २ मा उल्लिखित हेड रेगुलेटरको प्रयोग गरी यस धाराको प्रकरण १ मा उल्लिखित पानी प्राप्त गर्ने अधिकार हुनेछ । यसरी पानी प्राप्त गर्ने अधिकार धारा २ को प्रकरण २ बमोजिम नेपाललाई प्राप्त हुने पानीमा थप हुनेछ ।
  - (ख) भारतले टनकपुर विद्युत्केन्द्रको टेलरेसबाट शारदाबाँधभन्दा तल यस धाराको प्रकरण २ बमोजिम नदीको प्रवाह कायम राख्नेछ ।

धारा - २

संयुक्त आयोगमा मिति २०४८ साल मङ्सिर १८-१९ गते तदनुसार डिसेम्बर ४-५, १९९१ मा लिइएका निर्णयहरू तथा भारतका प्रधानमन्त्रीको नेपाल-भ्रमणको अवसरमा २०४९ साल कार्तिक ५ गते तदनुसार अक्टोबर २१, १९९२ मा जारी गरिएको संयुक्त विज्ञप्तिलाई निरन्तरता दिदै दुवै पक्षहरू देहायबमोजिम गर्न सहमत भएका छन्:

१. टनकपुरबाँधको पूर्वी एफलक्स बन्डको निर्माण गर्नको लागि तथा सो बन्ड नेपाली भूमिको इएल २५० मि. उच्च स्थलमा जोड्नको लागि, महेन्द्रनगर नगरपालिका क्षेत्रस्थित जिमुवा गाउँमा नेपाली इलाकाको करीब ५७७ मिटर लम्बाइ (करीब २.९ हेक्टर क्षेत्र) भूमि तथा सीमाक्षेत्रका दुवैतिरका दशगजा (नो म्यान्स ल्यान्ड) भूमिका केही अंश प्रयोग गर्न दिन नेपालले सहमति दिएको छ । त्यसरी प्रयोग गर्नको लागि सहमति दिइएको नेपाली भूमि तथा सो भूमिको पश्चिमतर्फ रहेको जलाशयभित्र पर्ने

६४९ . (२१)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।०।३

नेपाल-भारत सीमासम्मको भूमि (करीब ९ हेक्टर) तथा सो क्षेत्रमा रहेका प्राकृतिक स्रोत-सम्पदाहरू नेपालको अविच्छिन्न सार्वभौमता तथा नियन्त्रणअन्तर्गत रहनेछन् र नेपाल तत्सम्बन्धी सबै आनुषङ्गिक (एटेन्डेन्ट) अधिकारहरूको प्रयोग गर्न स्वतन्त्र रहनेछ ।

२. जिमुवामा त्यसरी निर्माण गरिएको टनकपुरबाँधको पूर्वी एफलक्स बन्डको बदलामा नेपाललाई देहायको अधिकार हुनेछः

(क) यो सन्धि लागू भएको मितिदेखि वर्षायाममा (१५ मेदेखि १५ अक्टोबरसम्म) २८.३५ घनमिटर प्रतिसेकेन्ड (१००० क्यूसेक) पानी तथा सुक्खायाममा (१६ अक्टोबरदेखि १४ मेसम्म) ८.५० घनमिटर प्रतिसेकेन्ड (३०० क्यूसेक) पानीको प्राप्ति । यस प्रयोजनको लागि तथा यस सन्धिको धारा १ को प्रयोजनको लागि, टनकपुरबाँधको बायाँ अन्डरस्लुइसनजीकै हेडरेगुलेटर वा हेडरेगुलेटरहरू तथा नेपाल-भारत सीमासम्म आवश्यक क्षमताका नहरहरू समेत भारतले निर्माण गर्नेछ । त्यस्ता हेडरेगुलेटर वा हेडरेगुलेटरहरू तथा नहरहरूको सञ्चालन संयुक्त रूपमा गरिनेछन् ।

(ख) यो सन्धि लागू भएको मितिदेखि नियमित रूपमा बर्सेनि निःशुल्क सात करोड किलोवाट घण्टा (युनिट) विद्युत्प्राप्ति । यस प्रयोजनको लागि, भारतले टनकपुर विद्युत्केन्द्र (जसको हाल ९० प्रतिशत निश्चित वार्षिक प्रवाहमा वार्षिक ४४ करोड ८४ लाख किलोवाट घण्टा विद्युत् उत्पादन गर्न सक्ने तथा १ लाख २० हजार किलोवाट जडान क्षमता छ) देखि नेपाल-भारत सीमासम्म १३२ किलोभोल्टको प्रसारण-लाइनको निर्माण गर्नेछ ।

३. टनकपुरबाँधको माथिल्लो भागमा पञ्चेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजना लगायत कुनै जलाशययुक्त आयोजना वा आयोजनाहरूको विकास गर्ने समयमा टनकपुरबाँधमा देहायका व्यवस्थाहरू गरिनेछन्ः

(क) नेपाललाई थप पानी उपलब्ध गराउनको लागि नेपाल-भारत-सीमासम्म आवश्यकतानुसार थप हेडरेगुलेटर तथा आवश्यक नहरहरूको निर्माण गरिनेछ । त्यस्ता हेडरेगुलेटर तथा नहरहरूको सञ्चालन संयुक्त रूपमा गरिनेछन् ।

(ख) महाकाली नदीको पानीको मात्रामा वृद्धि गरिएको मितिदेखि नेपालले टनकपुर विद्युत्केन्द्रबाट उत्पादन हुने थप विद्युत्को आधा भागबराबरको थप विद्युत् नियमित रूपमा प्राप्त गर्नेछ, र त्यस्तो थप विद्युत् उत्पादनको लागि टनकपुर

५४२ (२२)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।८।३

विद्युत्केन्द्रको अतिरिक्त सञ्चालन-खर्चको आधा भाग तथा आवश्यक भएमा, थप पूँजीलगानीको आधा हिस्सा व्यहोर्नेछ ।

धारा - ३

दुई देशबीचको सीमा बनाउने महाकाली नदीको भागमा पञ्चेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजना- (यसपछि 'आयोजना' भनिएको) निर्माण गरिने भएकोले महाकाली नदीको पानीमा आ-आफ्ना विद्यमान उपभोग्य उपयोगमा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी महाकाली नदीको पानीको उपयोगमा पक्षहरूको समान हक रहेको कुरामा दुवै पक्ष मन्जूर गर्दछन् । तसर्थ दुवै पक्षबाट संयुक्त रूपमा तयार भइरहेको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदनअनुसार महाकाली नदीमा आयोजना कार्यान्वित गर्न दुवै पक्षहरू मन्जूर गर्दछन् । आयोजनाको डिजाइन तथा कार्यान्वयन देहायका सिद्धान्तहरूको आधारमा हुनेछः

१. पक्षहरूबीच सहमति भएअनुरूप अधिकतम कुल खुद लाभ प्राप्त गर्ने उद्देश्यले आयोजनाको डिजाइन गरिनेछ । आयोजनाको विकासबाट विद्युत्, सिंचाइ, बाढी नियन्त्रण आदिका रूपमा दुवै पक्षलाई प्राप्त हुने सम्पूर्ण लाभको मूल्याङ्कन गरिनेछ ।
२. महाकाली नदीका दुवै किनारामा समान अमताका विद्युत्केन्द्रहरूको निर्माणसमेत प्रस्तुत आयोजनालाई एकीकृत आयोजनाको रूपमा कार्यान्वित गरिने वा गर्न लगाइनेछ । दुवै विद्युत्केन्द्रहरूको सञ्चालन एकीकृत तवरमा गरिनेछ र उत्पादन गरिएको कुल विद्युत् पक्षहरूबीच बराबर बाँडफाँड गरिनेछ ।
३. आयोजनाको लागत पक्षहरूलाई प्राप्त हुने लाभको अनुपातमा पक्षहरूबाट बेहोरिनेछ । दुवै पक्षले आयोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक रकमको परिचालन गर्न संयुक्त रूपले प्रयास गर्नेछन् ।
४. नेपालको भागको विद्युत्को केही हिस्सा भारतलाई बिक्री गरिनेछ । त्यस्तो विद्युत्को परिमाण तथा सोको मूल्य पक्षहरूबीच परस्पर मन्जूर भएबमोजिम हुनेछ ।

धारा - ४

नेपाली इलाकाको दोधारा-चाँदनीक्षेत्रको सिंचाइको लागि भारतले १० घनमिटर प्रतिसेकेन्ड (३५० क्यूसेक) पानी उपलब्ध गराउनेछ । तत्सम्बन्धी प्राविधिक तथा अन्य विस्तृत कुराहरू एकआपसमा तय गरिनेछ ।

(२३)

६४३

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।०।३

धारा - ५

१. महाकाली नदीको पानीको उपयोगमा नेपालको पानीको आवश्यकतालाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
२. दुवै पक्षले यो सन्धि तथा पक्षहरूबीच यसपछि हुने कुनै सम्झौतामा व्यवस्था भए-बमोजिम महाकाली नदीको पानीको आ-आफ्नो हिस्सा टनकपुरबाँध वा परस्परमा मन्जूर गरिएका अन्य स्थानबाट लिन पाउनेछन् ।

धारा - ६

यस सम्झौतामा उल्लेख भएका आयोजना बाहेक, सीमानदी रहेको भागको महाकाली नदीमा विकास गरिने कुनै पनि आयोजनाको डिजाइन एवं कार्यान्वयन यस सन्धिद्वारा स्थापित सिद्धान्तहरूअनुसार पक्षहरूबीच सम्पन्न सम्झौताबमोजिम गरिनेछन् ।

धारा - ७

महाकाली नदीको पानीको प्रवाह र सतहलाई कायम राख्नको लागि पक्षहरूबीच हुने सम्झौताबमोजिम बाहेक प्रत्येक पक्षले महाकाली नदीको प्राकृतिक प्रवाह तथा सतहमा प्रतिकूल प्रभाव पर्ने गरी यसको पानीको उपयोग नगर्ने वा नरोक्ने वा अन्यत्र नपठाउने दायित्व लिएको छ । तर यस व्यवस्थाले महाकाली नदीका दुवै किनाराछेउमा बसोवास गर्ने स्थानीय समुदायले पञ्चेश्वरमा औसत वार्षिक प्रवाहको पाँच (५) प्रतिशतमा नबढ्ने गरी महाकाली नदीको पानीको उपयोग गर्न बाधा पुऱ्याउनेछैन ।

धारा - ८

यस सन्धिको धारा ७ को प्रावधानमा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी महाकाली नदीका सहायक नदीहरूमा प्रत्येक पक्षले आफ्नो इलाकामा एकलैले कुनै कार्यको योजना, सर्वेक्षण, विकास तथा सञ्चालन गर्न यस सन्धिले बाधा पुऱ्याउनेछैन ।

६४४
(२४)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।८।३

धारा - ९

१. महाकाली नदी आयोग (यसपछि 'आयोग' भनिएको) रहनेछ । आयोग समानता, परस्पर लाभ तथा कुनै पक्षलाई हानि नपुऱ्याउने सिद्धान्तबाट मार्गदर्शित हुनेछ ।
२. आयोगको गठन दुवै पक्षका समान संख्याका प्रतिनिधिहरूबाट हुनेछ ।
३. आयोगका कार्यहरू, अन्य कुराको अतिरिक्त, देहायका हुनेछन्ः
  - (क) सन्धिद्वारा व्यवस्था गरिएका सम्पूर्ण संरचनाहरूको सम्बन्धमा जानकारी लिने र आवश्यक भएमा निरीक्षण गर्ने तथा सन्धिको प्रावधानहरू कार्यान्वित गर्न आवश्यक हुने कदमहरू चाल्न दुवै पक्षहरूलाई सिफारिश गर्ने,
  - (ख) यस सन्धिमा उल्लेख गरिए तथा व्यवस्था भएबमोजिम महाकाली नदीको संरक्षण तथा उपयोगको लागि दुवै पक्षलाई सिफारिश गर्ने,
  - (ग) आयोजनाको दक्ष मूल्याङ्कन गर्ने तथा सोको सिफारिश गर्ने,
  - (घ) यस सन्धिको कार्यान्वयनबाट उत्पन्न हुने कार्ययोजनाहरूको समन्वयन तथा अनुगमन गर्ने, र
  - (ङ) यस सन्धिको व्याख्या तथा कार्यान्वयनसम्बन्धमा पक्षहरूबीच उत्पन्न हुने कुनै पनि मतभिन्नताको छानबीन गर्ने ।
४. आयोगको खर्च समान रूपले दुवै पक्षबाट ब्यहोरिनेछ ।
५. यस धाराका प्रकरण १ र २ अनुसार आयोगको गठन हुनेबित्तिकै, आयोगले आफ्नो कार्यविधि-नियमावलीको तर्जुमा गर्नेछ र सो नियमावली पक्षहरूसमक्ष सहमतिको लागि पेश गर्नेछ ।
६. आयोगको क्षेत्राधिकार रहेका विषयहरूमा सोझै एक-अर्कासँग सम्पर्क राखी समाधान गर्ने आ-आफ्नो अधिकारलाई दुवै पक्षहरूले सुरक्षित राख्नेछन् ।

(२५)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

धारा - १०

महाकाली नदीमा दुवै पक्षको परस्पर लाभको लागि पञ्चेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजनालाई नयाँ आयोजनाहरूको विकास, कार्यान्वयन तथा सञ्चालनको लागि दुवै पक्षहरूले आयोजनापक्ष संयुक्त निकाय वा निकायहरू गठन गर्न सक्नेछन् ।

धारा - ११

१. आयोगले पक्षहरूबीचको मतभिन्नताबारे, यसलाई सुम्पिएको तीन महीनाभित्र छानबिन गरी यस सन्धिको धारा ९ अनुसार आफ्नो राय सिफारिश गर्न नसकेमा वा आयोगको सिफारिशसित कुनै पक्ष असहमत भएमा विवाद उत्पन्न भएको मानिनेछ र त्यसपछि त्यस्तो विवाद मध्यस्थसमक्ष निर्णयार्थ पेश गरिनेछ । यसो गर्दा कुनै पनि पक्षले अर्को पक्षलाई तीन (३) महीनाको पूर्वसूचना दिनुपर्नेछ ।
२. मध्यस्थता तीन मध्यस्थहरूबाट गठन भएको न्यायाधिकरणबाट गरिनेछ । एक मध्यस्थलाई नेपालले र एक मध्यस्थलाई भारतले मनोनीत गर्नेछन् । तर कुनै पनि मुलुकले आ-आफ्ना नागरिकहरूलाई मनोनीत गर्नेछैन । तेस्रो मध्यस्थ संयुक्त रूपमा दुवै पक्षबाट नियुक्त हुनेछ, जसले न्यायाधिकरणको सदस्यको हैसियतले न्यायाधिकरणको अध्यक्षता गर्नेछ । तेस्रो मध्यस्थ नियुक्त गर्ने सम्बन्धमा प्रस्ताव प्राप्त भएको नव्वे (९०) दिनभित्र पक्षहरू तेस्रो मध्यस्थउपर सहमत हुन नसकेको अवस्थामा, हेगस्थित मध्यस्थतासम्बन्धी स्थायी अदालतका महासचिवसमक्ष कुनै पनि पक्षले त्यस्तो मध्यस्थ नियुक्तिको लागि अनुरोध गर्न सक्नेछ र त्यसरी मध्यस्थ नियुक्त हुने व्यक्ति यी दुई मुलुकको नागरिक हुनेछैन ।
३. मध्यस्थताको कार्यविधि मध्यस्थतासम्बन्धी न्यायाधिकरणले निर्धारण गर्नेछ र बहुसंख्यक मध्यस्थहरूको निर्णय न्यायाधिकरणको फैसला हुनेछ । मध्यस्थतासम्बन्धी न्यायाधिकरणको काम-कारबाई अंग्रेजीभाषामा गरिनेछ र त्यस्तो न्यायाधिकरणको फैसला लिखित रूपमा हुनेछ । दुवै पक्षले यस फैसलालाई अन्तिम, निर्णायक तथा बन्धनकारी फैसलाको रूपमा स्वीकार गर्नेछन् ।
४. मध्यस्थताको स्थान, मध्यस्थतासम्बन्धी न्यायाधिकरणको प्रशासनिक सहयोग तथा मध्यस्थहरूको पारिश्रमिक र खर्चसम्बन्धी व्यवस्थाहरू पक्षहरूबीच आदान-प्रदान हुने पत्रद्वारा सहमति भएबमोजिम हुनेछ । दुवै पक्षहरू त्यसरी आदान-प्रदान हुने पत्रबाट यस सन्धिअन्तर्गत उत्पन्न हुने मतभिन्नताको समाधानको लागि वैकल्पिक कार्यविधि मन्जूर गर्न पनि सक्नेछन् ।

६४५

(२६)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

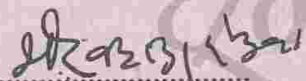
खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।८।३

द्वारा - १३

१. यो सन्धि सम्पन्न भएपछि, शारदाबाँध तथा टनकपुरबाँधबाट महाकाली नदीको पानीको उपयोग गर्ने सम्बन्धमा पक्षहरूबीच यसअघि भएका समझदारीहरू जो यस सन्धिमा समाविष्ट छन्, त्यस्ता समझदारीहरू यस सन्धिबाट विस्थापित भएका मानिनेछन् ।
२. यस सन्धिको अनुमोदन गर्नुपर्नेछ र अनुमोदनका लिखतहरू आदान-प्रदान भएको मितिदेखि यो लागू हुनेछ । यो सन्धि लागू भएको मितिले पचहत्तर (७५) वर्षको अवधिको लागि बहाल रहनेछ ।
३. यो सन्धि दुवै पक्षबाट दश (१०) वर्षको अन्तरालमा वा कुनै पक्षले चाहेको अवस्थामा सोभन्दा अगाडि नै पुनरावलोकन गरिनेछ र आवश्यक भएमा, पक्षहरूले सन्धिमा संशोधन गर्न सक्नेछन् ।
४. यस सन्धिका प्रावधानहरू कार्यान्वित गर्न पक्षहरूबाट आवश्यक भएबमोजिम सम्झौताहरू गरिनेछन् ।

यसको प्रमाणस्वरूप, पक्षहरूका आ-आफ्ना अधिकारप्राप्त प्रतिनिधिहरूले यस सन्धिका अंग्रेजी, नेपाली र हिन्दी भाषाका दुई-दुई सक्कल प्रतिहरूमा, सबै प्रतिहरू समान रूपले प्रामाणिक हुने गरी हस्ताक्षर गरी आ-आफ्ना निशानाछाप लगाएका छन् ।

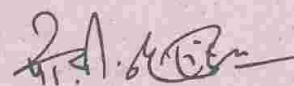
संवत् २०५२ साल माघ २९ गते तदनुसार १९९६, फेब्रुअरी १२ तारीखका दिन नयाँ दिल्ली, भारतमा सम्पन्न गरियो ।

(शेरवहादुर देउवा)

प्रधानमन्त्री

श्री ५ को सरकार, नेपाल

(पि.भि.नरसिंह राव)

प्रधानमन्त्री

भारत सरकार

६४८८

(२७)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।०।३

प्रधानमन्त्री

काठमाण्डौ, नेपाल
माघ २९, २०५३
(फेब्रुअरी १२, १९९६)

महामहिम,

"हामीबीच सम्पन्न भएको शारदाबाँध, टनकपुरबाँध र पञ्चेश्वर आयोजना समेत महाकाली नदीको एकीकृत विकाससम्बन्धी सन्धि (सन्धि) उल्लेख गर्ने सम्मान पाएको छु । यस अवसरमा, संयुक्त आयोगले मिति २०४८ साल मङ्सिर १८-१९ गते तदनुसार ४.५ डिसेम्बर, १९९१ मा लिएका निर्णयहरू तथा महामहिमको नेपाल भ्रमणको अवसरमा २०४९ साल कार्तिक ५ गते तदनुसार अक्टोबर २१, १९९२ मा जारी गरिएको संयुक्त विज्ञप्ति समेत महामहिमलाई संस्मरण गराउने अनुमति चाहन्छु ।

हाम्रा आ-आफ्ना सरकारका तर्फबाट व्यक्त गरिएका सिद्धान्तहरू प्रभावकारी बनाउनको लागि उल्लिखित समझदारी तथा सन्धिको प्रावधानहरूको आधारमा देहायका प्रस्तावहरू राख्ने सम्मान पाएको छु :

१. टनकपुरबाँधलाई पूर्व-पश्चिम राजमार्गसँग महेन्द्रनगर, नेपालमा जोड्ने बाह्रै महीना चल्ने सडक (अल वेदर लिंक रोड) सन्धि लागू भएको मितिले एक वर्षभित्र भारतबाट पूरा गरिनेछ ।
२. उल्लिखित संयुक्त विज्ञप्तिमा औल्याइएवमोजिम नेपाललाई टनकपुर बिद्युत्केन्द्रबाट वर्सेनि निःशुल्क प्राप्त हुने दुई (२) करोड किलोवाट घण्टा ऊर्जा टनकपुर बिद्युत्केन्द्र संचालन भएको मिति २०४९ असार २३ गते तदनुसार ७ जुलाई, १९९२ देखि सन्धिमा व्यवस्था गरिएवमोजिम नेपाललाई वर्सेनि निःशुल्क सात (७) करोड किलोवाट घण्टा (युनिट) ऊर्जा उपलब्ध गराउने कार्य शुरू नभएसम्मको लागि विद्यमान बिद्युत् आदान-प्रदान व्यवस्था अन्तर्गत भारतबाट नेपालले खरीद गरेको वा खरीद गर्ने ऊर्जामा समायोजन गरिनेछ ।
३. पञ्चेश्वर बहुउद्देशीय आयोजना (आयोजना) का सम्बन्धमा, विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन (प्रतिवेदन) लाई अन्तिम रूप दिन, आयोजनाका सम्बन्धमा वार्ता गर्ने तथा आयोजना कार्यान्वयन गर्नका लागि देहायका सिद्धान्तहरू अपनाइने तथा व्यवस्थाहरू गरिनेछु :
  - (क) सन्धि लागू भएको मितिले छ (६) महिनाभित्र दुबै देशबाट प्रतिवेदनलाई अन्तिम रूप दिइनेछ । यस प्रयोजनको लागि, आवश्यक तथ्याङ्क तथा प्रतिवेदनहरू यथाशीघ्र आदान-प्रदान गरिनेछ । प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा आयोजनाबाट हुने लाभहरूको मूल्याङ्कन गर्दा, अन्य कुराका अतिरिक्त, सम्बन्धित उपलब्ध विकल्पहरूको तुलनामा लाभ पाउनेहरूलाई यस आयोजनाको कारणबाट लगानीमा हुने बचतका आधारमा खुद बिद्युत् लाभको मूल्याङ्कन गरिनेछ । सिंचाइ लाभको मूल्याङ्कन नदीप्रवाहको वृद्धिबाट हुने थप तथा अतिरिक्त लाभको आधारमा गरिनेछ र बाढी-नियन्त्रण लाभको मूल्याङ्कन संरचनाहरूको संरक्षण तथा क्षतिहरूको निवारणको आधारमा गरिनेछ ।

(२८)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।८।३

- (ख) ज्ञातव्य छ कि सन्धिको धारा ३ को प्रकरण ३ ले, यो सन्धि अन्तर्गत प्रत्येक पक्षले महाकाली नदीको पानीको आफ्नो हिस्सा लिन सक्ने प्रावधानलाई प्रभाव नपारी, कुनै पक्षले अर्को पक्षको उपयोग नभएको महाकाली नदीको पानीको हिस्साका सम्बन्धमा कुनै रूपमा पनि दावी गर्न पाउने छैन ।
- (ग) प्रतिवेदनलाई अन्तिम रूप दिइएको मितिले एक (१) वर्षभित्र दुवै मुलुकहरूबाट पञ्चेश्वर विकास प्राधिकरणको स्थापना प्रस्ताव समेत आयोजनाको लगानी तथा कार्यान्वयनसम्बन्धी सम्झौताको वार्ता गरी अन्तिम रूप दिइनेछ ।
- (घ) आयोजनाको कार्यान्वयनमा तीव्रता ल्याउनको लागि, बोलपत्रलिखतको तैयारी समेत स्थलगत अन्वेषण तथा विस्तृत डिजाइन गर्ने कार्य प्रतिवेदनलाई अन्तिम रूप दिनेवित्तिकै शुरू गरिनेछ र सो कार्य आयोजनाको कार्यान्वयनको लागि सम्झौता गर्न गरिने वार्तासँगसँगै जारी रहनेछ ।
- यस प्रयोजनको लागि, त्यस्ता कामकारवाईहरूको निमित्त एक छुट्टै लगानी व्यवस्था दुवै मुलुकहरूबाट मन्जूर गरिनेछ ।
- (ङ) प्रतिवेदनका प्रावधानहरूको अधीनमा रही, आयोजनाको कार्यान्वयनको लागि सम्झौता भएको मितिले आठ (८) वर्षभित्र आयोजना सम्पन्न गरिने लक्ष्य राखिनेछ ।

माथि उल्लिखित कुराहरू हाम्रा दुई सरकार बीचमा भएको समझदारी अनुरूप सही छन् भनी महामहिमले पुष्टि गरिदिएभएमा म आभारी हुने थिएँ । यो पत्र तथा समझदारी पुष्टि गर्ने महामहिमको जवाफबाट हाम्रा दुई सरकारबीच एक सम्झौता हुनेछ र यो सम्झौता पनि सन्धिको धारा १२ को प्रकरण २ मा उल्लिखित पक्षहरूबीच अनुमोदनका लिखतहरूको आदान-प्रदान भएको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

महामहिम, मेरो उच्चतम भावनाका आश्वासनहरूलाई कृपया स्वीकार गर्नुहोस्।

द. ....

(शेर बहादुर देउवा)

महामहिम श्री पी.भी. नरसिम्ह राव
भारतका प्रधानमन्त्री
नयाँ दिल्ली

६४९

(२९)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।८।३

प्रधानमन्त्री
नयाँ दिल्ली
माघ २९, २०५२
(फेब्रुअरी १२, १९९६)

महामहिम,

महामहिमको आजको मितिको देहायवमोजिमको पत्र प्राप्त गर्ने सम्मान पाएँ:

"हामीबीच सम्पन्न भएको शारदाबाँध, टनकपुरबाँध र पञ्चेश्वर आयोजना समेत महाकाली नदीको एकीकृत विकाससम्बन्धी सन्धि (सन्धि) उल्लेख गर्ने सम्मान पाएको छु । यस अवसरमा, संयुक्त आयोगले मिति २०४८ साल मङ्सिर १८-१९ गते तदनुसार ४-५ डिसेम्बर, १९९१ मा लिएका निर्णयहरू तथा महामहिमको नेपाल भ्रमणको अवसरमा २०४९ साल कार्तिक ५ गते तदनुसार अक्टोबर २१, १९९२ मा जारी गरिएको संयुक्त विज्ञप्ति समेत महामहिमलाई संस्मरण गराउने अनुमति चाहन्छु ।

हाम्रा आ-आफ्ना सरकारका तर्फबाट व्यक्त गरिएका सदिच्छाहरू प्रभावकारी बनाउनको लागि उल्लिखित समझदारी तथा सन्धिको प्राबधानहरूको आधारमा देहायका प्रस्तावहरू राख्ने सम्मान पाएको छु :

१. टनकपुरबाँधलाई पूर्व-पश्चिम राजमार्गसँग महेन्द्रनगर, नेपालमा जोड्ने बाह्रै महीना चल्ने सडक (अल वेदर लिंक रोड) सन्धि लागू भएको मितिले एक वर्षभित्र भारतबाट पूरा गरिनेछ ।
२. उल्लिखित संयुक्त विज्ञप्तिमा औल्याइएवमोजिम नेपाललाई टनकपुर विद्युत्केन्द्रबाट बर्सेनि निःशुल्क प्राप्त हुने दुई (२) करोड किलोवाट घण्टा (युनिट) ऊर्जा टनकपुर विद्युत्केन्द्र संचालन भएको मिति २०४९ असार २३ गते तदनुसार ७ जुलाई, १९९२ देखि सन्धिमा व्यवस्था गरिएवमोजिम नेपाललाई बर्सेनि निःशुल्क सात (७) करोड किलोवाट घण्टा (युनिट) ऊर्जा उपलब्ध गराउने कार्य शुरू नभएसम्मको लागि विद्यमान विद्युत् आदान-प्रदान व्यवस्था अन्तर्गत भारतबाट नेपालले खरीद गरेको वा खरीद गर्ने ऊर्जामा समायोजन गरिनेछ ।

६५०

(३०)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।३।३

३. पञ्चेश्वर बहुउद्देशीय आयोजना (आयोजना) का सम्बन्धमा, विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन (प्रतिवेदन) लाई अन्तिम रूप दिन, आयोजनाका सम्बन्धमा वार्ता गर्न तथा आयोजना कार्यान्वयन गर्नका लागि देहायका सिद्धान्तहरू अपनाइने तथा व्यवस्थाहरू गरिनेछ :

(क) सन्धि लागू भएको मितिले छ (६) महिनाभित्र दुवै देशबाट प्रतिवेदनलाई अन्तिम रूप दिइनेछ । यस प्रयोजनको लागि, आवश्यक तथ्याङ्क तथा प्रतिवेदनहरू यथाशीघ्र आदान-प्रदान गरिनेछ । प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा आयोजनाबाट हुने लाभहरूको मूल्याङ्कन गर्दा, अन्य कुराका अतिरिक्त, सम्बन्धित उपलब्ध विकल्पहरूको तुलनामा लाभ पाउनेहरूलाई यस आयोजनाको कारणबाट लगानीमा हुने वचतका आधारमा खुद विद्युत् लाभको मूल्याङ्कन गरिनेछ । सिंचाइ लाभको मूल्याङ्कन नदीप्रवाहको वृद्धिबाट हुने थप तथा अतिरिक्त लाभको आधारमा गरिनेछ र बाढी-नियन्त्रण लाभको मूल्याङ्कन संरचनाहरूको संरक्षण तथा क्षतिहरूको निवारणको आधारमा गरिनेछ ।

(ख) ज्ञातव्य छ कि सन्धिको धारा ३ को प्रकरण ३ ले, यो सन्धि अन्तर्गत प्रत्येक पक्षले महाकाली नदीको पानीको आफ्नो हिस्सा लिन सक्ने प्रावधानलाई प्रभाव नपारी, कुनै पक्षले अर्को पक्षको उपयोग नभएको महाकाली नदीको पानीको हिस्साका सम्बन्धमा कुनै रूपमा पनि दावी गर्न पाउने छैन ।

(ग) प्रतिवेदनलाई अन्तिम रूप दिइएको मितिले एक (१) वर्षभित्र दुवै मुलुकहरूबाट पञ्चेश्वर विकास प्राधिकरणको स्थापना प्रस्ताव समेत आयोजनाको लगानी तथा कार्यान्वयनसम्बन्धी सम्झौताको वार्ता गरी अन्तिम रूप दिइनेछ ।

(घ) आयोजनाको कार्यान्वयनमा तीव्रता ल्याउनको लागि, बोलपत्रलिखतको तैयारी समेत स्थलगत अन्वेषण तथा विस्तृत डिजाइन गर्ने कार्य प्रतिवेदनलाई अन्तिम रूप दिनेवित्तिकै शुरू गरिनेछ र सो कार्य आयोजनाको कार्यान्वयनको लागि सम्झौता गर्न गरिने वार्तासँगसँगै जारी रहनेछ ।

यस प्रयोजनको लागि, त्यस्ता कामकारवाईहरूको निमित्त एक छुट्टै लगानी व्यवस्था दुवै मुलुकहरूबाट मन्जूर गरिनेछ ।

(ङ) प्रतिवेदनका प्रावधानहरूको अधीनमा रही, आयोजनाको कार्यान्वयनको लागि सम्झौता भएको मितिले आठ (८) वर्षभित्र आयोजना सम्पन्न गरिने लक्ष्य राखिनेछ ।

२५१

(३१)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या ३१ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।०।३

माथि उल्लिखित कुराहरू हाम्रा दुई सरकार बीचमा भएको समझदारी अनुरूप सही छन् भनी महामहिमले पुष्टि गरिदिनुभएमा म आभारी हुने थिएँ । यो पत्र तथा समझदारी पुष्टि गर्ने महामहिमको जवाफवाट हाम्रा दुई सरकारबीच एक सम्झौता हुनेछ र यो सम्झौता पनि सन्धिको धारा १२ को प्रकरण २ मा उल्लिखित पक्षहरूबीच अनुमोदनका लिखतहरूको आदान-प्रदान भएको मितिदेखि लागू हुनेछ ।”

माथि उल्लिखित कुराहरू हाम्रा दुई सरकारबीच भएको समझदारी अनुरूप सही छन् भनी पुष्टि गर्ने सम्मान पाएको छु ।

महामहिम, मेरो उच्चतम भावनाका आश्वासनहरूलाई कृपया स्वीकार गर्नुहोस् ।

द. ....

। पी.भी. त्रिसम्ह राव

महामहिम श्री शेर बहादुर देउवा
नेपालका प्रधानमन्त्री
काठमाण्डौ ।

आज्ञाले,
विश्वमंगल आत्रेय
उप-सचिव

६५२

(३२)

मुद्रण विभाग, सिंहदरबार, काठमाडौँमा मुद्रित ।
आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।